

Tartalom

Előszó.....	7
Faluvégi Albert: A társadalmi-gazdasági jellemzők területi alakulása az átmenet időszakában és az új évezred küszöbén	9
Bevezetés.....	11
1. A térségek – régiók és kistérségek – fejlettségi különbségei Magyarországon a piacgazdaságra való átmenet végén.....	13
2. A közúthálózat fejlesztésének középtávú terve.....	38
3. A kistérségek társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlődésének várható alakulása.....	40
Irodalom.....	45
Fazekas Károly: A hazai és a külföldi tulajdonú vállalkozások területi koncentrációjának hatása a foglalkoztatás és munkanélküliség területi különbségeire	47
1. Növekvő területi különbségek és polarizáció a helyi munkaerőpiacok között.....	50
2. A munkapiaci regionális különbségeinek okai.....	55
3. A hazai és a külföldi tulajdonú vállalatok területi koncentrációja Magyarországon.....	60
4. Összefoglalás és következtetések.....	69
Irodalom.....	71
Függelék.....	74
Nemes Nagy József–Németh Nándor: Az átmeneti és az új térszerkezet tagoló tényezői	75
1. Hullámszó regionális egyenlőtlenségek.....	78
2. Regionális egyenlőtlenségek Magyarországon.....	85
3. A területi tagolódás hatótényezői.....	95
4. A hatótényezők empirikus analízise.....	104
Összegzés.....	122
Irodalom.....	123
Függelék.....	127

Németh Nándor: Az autópálya-hálózat térszerkezet alakító hatásai – Magyarország esete	139
Bevezetés	141
1. A gyorsforgalmi úthálózat fejlesztésének problematikája	143
2. Az autópályák szerepe Magyarország térbeli tagoltságában	152
3. Az autópályák menti települések	160
4. Foglalkoztatottsági és jövedelmi előny autópályáink mentén	163
5. Az autópálya menti területek versenyképessége	167
6. Külföldi működőtőke az autópályák mentén	170
7. Gazdasági változások az új autópálya-szakaszok mentén	174
8. Következtetések	177
Irodalom	178

Előszó

A kötet tanulmányai a *Tudás alapú társadalom és munkaerőpiac Magyarországon a XXI. században* című kutatási program keretében születtek. A kutatás egyik célja a munkapiac regionális különbségeinek alakulását befolyásoló tényezők feltárása volt. Az 1990-es évek társadalmi, gazdasági folyamatainak meghatározó jellemzője a gazdasági teljesítmény és a munkapiac területi különbségeinek gyors növekedése. A regionális különbségek manifesztálódása, felerősödése nem csupán a rendszerváltás szükségszerű velejárója. Magyarországon is tetten érhető a globalizált gazdaságnak az a tulajdonsága, hogy nemcsak a számára „értéktelen” egyéneket és csoportokat, de a hátrányos helyzetű, kedvezőtlen adottságú régiókat is kiszorítja a gazdaság vérkeringéséből. Jól érzékelteti ezt a vállalkozások sűrűségének, különösképpen a külföldi működőtőke-befektetések regionális megoszlása. Az új vállalkozások, a külföldi működőtőke döntő többsége a Budapesti agglomerációba, az ország nyugati régióiba, ezeken belül is a Budapest–Bécs, Budapest–Graz tengely mentén elhelyezkedő városokhoz tartozó térségekbe áramlott az elmúlt években.

Az elemzések azt mutatják, hogy e folyamat legfontosabb magyarázó tényezője: a fejlett gazdasági innovációs centrumok közelsége, a nagyvárosi agglomeráció externális hatásai és mindenekelőtt a képzett munkaerő jelenléte. E folyamatok következtében az ország egyre inkább kettészakad a kihívásoknak megfelelő, prosperáló, valamint a gazdaságból kiszoruló, leszakadó régiókra. Ugyanezt a képet mutatja a munkanélküliség és a foglalkoztatottság regionális különbségeinek alakulása. Bár az utóbbi években a munkanélküliség csökken, a foglalkoztatottsági ráta stagnál, a munkanélküliség regionális különbségei tovább növekszenek. Sőt, éppen a magas munkanélküliségű régiókban figyelhető meg, hogy a munkanélküliségi ráta csökkenése, stagnálása mellett folyamatosan növekszik az aktív korú nem foglalkoztatottak aránya. A fejletlen közlekedési infrastruktúra, a rendkívül magas bejárás költségek miatt a helyi munkapiacok széttöredeztek, zártak, a vidéken, falvakban élő képzetlen munkaerőnek gyakorlatilag nincs reális lehetősége az ingázásra. A munkaerő-kínálat és -kereslet regionális jellemzőit alapvetően meghatározó folyamatok a jelek szerint a jövőben sokkal inkább felerősítik, semmint csökkentik a munkapiac regionális különbségeit.

A foglalkoztatáspolitikai, a regionális fejlesztéspolitikai eddig alkalmazott eszközei láthatóan nem érték el a kívánt hatásokat. Az ország népességének és régióinak kettészakadása győztesekre és vesztesekre ma súlyos társadalmi veszélyekkel fenyegető valóság Magyarországon. A növekedés közvetlen előnyeiből csak a versenyképes társadalmi rétegek és régiók részesülnek. Növekszenek a jövedelemkülönbségek, növekszik a különbség a leggazdagabb és a legszegényebb társadalmi

csoportok között. Miközben erősödő segélyfüggőség alakul ki a népesség, illetve a régiók egy részében, jól megfigyelhető az egyéni és a társadalmi kitisztottság, amikor az egyén, a család nem csupán munkához vagy munkajövedelemhez nem képes hozzájutni, hanem elszakad a társadalmi szolgáltatások szinte teljes körétől: nem jut megfelelő egészségügyi ellátáshoz, és ami a legsúlyosabb: a fiatalok nem jutnak megfelelő színvonalú képzéshez. Hosszú távon fennáll annak a veszélye, hogy a magyar társadalom „első-” és egy „másodrendű” állampolgárokból álló duális társadalommá válik, s e kettészakadást még súlyos regionális különbségek is kísérik.

A kutatási program célja az volt, hogy feltérképezze és modellezze a munkaerőpiac regionális különbségeink alakulását meghatározó legfontosabb tényezőket, ismereteinket megfelelő elméleti keretbe helyezze. A kötet első tanulmánya bemutatja a társadalmi-gazdasági jellemzők területi alakulását az átmenet időszakában és az ezredforduló éveiben. A második tanulmány a hazai és külföldi tulajdonú vállalatok munkaerő-keresletének területi eloszlását befolyásoló tényezőket elemzi. A harmadik tanulmány célja, hogy megvizsgálja: hogyan illeszkednek a hazai regionális folyamatok a nemzetközi tendenciákba, másrészt feltárja az új térszerkezet formálódására ható tényezőket, matematikai-statisztikai eszközökkel elemezve a földrajzi-fekvési faktorok, valamint a humán források fő elemének, az iskolázottságnak hatásait. A negyedik tanulmány esettanulmány keretei közt mutatja be az autópálya-hálózat területfejlesztési hatásait Magyarországon.